

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

С. О. Юрченко

О. Є. Юрченко

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ

Навчальний посібник для студентів спеціальностей
«Туризмознавство», «Міжнародні економічні відносини»

Харків – 2016

УДК 338.48(075.8)
ББК 65.433я73
Ю 83

Рецензенти:

А. П. Голіков – доктор географічних наук, академік вищої школи України, заслужений діяч науки і техніки України, професор міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

О. О. Любіцева – доктор географічних наук, професор, зав. кафедри країнознавства та туризму Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Л. О. Петкова – доктор економічних наук, професор, зав. кафедри міжнародної економіки Черкаського державного технологічного університету.

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 8 від 29 серпня 2014 року)*

Юрченко С. О.

Ю 83 Міжнародний туризм: навчальний посібник для студентів спеціальностей «Туризмознавство», «Міжнародні економічні відносини» / С. О. Юрченко, О. Є. Юрченко. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 328 с.

ISBN 978-966-285-231-8

У навчальному посібнику розглядається економічній та соціокультурний феномен, схарактеризовано етапи становлення сучасних форм розвитку міжнародного туризму, міжнародні туристичні організації, міжнародне туристичне право, статистика міжнародного туризму, сутність та класифікаційні ознаки міжнародного туристичного ринку, сучасний стан і глобальні тенденції в розвитку ринку туристичних послуг, стан України на ринку міжнародного туризму.

**УДК 338.48(075.8)
ББК 65.433я73**

ISBN 978-966-285-231-8

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2016
© Юрченко С. О., Юрченко О. Є., 2016
© Дончик І. М., макет обкладинки 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
Глава 1. МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН.....	8
1.1. Міжнародний туризм, його сутність та форми.....	8
1.2. Становлення системи міжнародної туристичної термінології.....	11
1.3. Сучасна схема класифікації міжнародних подорожуючих.....	12
1.4. Ознаки, що дозволяють об'єднати туристів та екскурсантів до категорії міжнародних відвідувачів.....	13
1.5. Показники оцінки прямого та непрямого впливу міжнародного туризму на економіку окремих країн.....	16
1.6. Функції міжнародного туризму.....	18
1.7. Види туристичного мультиплікатора.....	20
1.8. Основні типи соціокультурних контактів іноземних туристів і місцевого населення.....	23
1.9. Значення міжнародного туризму для збереження історико-культурних пам'яток, місцевих звичаїв і традицій.....	27
1.10. Прояви негативного впливу міжнародного туризму на суспільство: екологічні, соціокультурні, психологічні, економічні.....	29
<i>Питання для самоконтролю.....</i>	42
Глава 2. СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНИХ ФОРМ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ.....	43
2.1. Періодизація історії туризму.....	43
2.2. Територіальні переміщення в первісному світі й подорожі в античні часи.....	45
2.3. Основні мотиви подорожей у період Середньовіччя.....	51
2.4. Туризм Нового часу. Технологічні й економічні передумови зародження масового туризму.....	56
2.5. Перші організовані туристичні подорожі.....	60
2.6. Міжнародний туризм у ХХ ст.....	63
2.6.1. Міжнародний туризм у період між двома світовими війнами.....	63
2.6.2. Трансформація масового конвеєрного туризму у масовий диференційований.....	65
2.7. Застосовність теорій абсолютної та відносної переваг, співвідношення факторів у міжнародному туризмі.....	69
2.8. Фактори розвитку міжнародного туризму.....	75
2.8.1. Діалектичний взаємозв'язок статичних і динамічних факторів розвитку міжнародного туризму.....	75
2.8.2. Політичні, економічні, демографічні, соціокультурні та науково- технічні фактори формування попиту і пропозицій на міжнародному ринку туристичних послуг.....	77
<i>Питання для самоконтролю.....</i>	83
Глава 3. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	84
3.1. Роль держави в регулюванні туристичної діяльності.....	84
3.2. Моделі державної участі в організації й розвитку туристичного сектору економіки.....	85

3.3. Форми організації державного регулювання туристичної сфери в країнах світу.....	87
<i>Питання для самоконтролю</i>	98
Глава 4. МІЖНАРОДНІ ТУРИСТИЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	99
4.1. Класифікація міжнародних туристичних організацій.....	99
4.2. Спеціалізовані установи ООН, що займаються питаннями розвитку міжнародного туризму.....	101
4.3. Всесвітня туристична організація.....	104
4.3.1. Історія створення Всесвітньої туристичної організації.....	104
4.3.2. Структура управління UNWTO.....	108
4.3.3. Основні напрями діяльності UNWTO.....	110
4.4. Неурядові спеціалізовані організації.....	112
4.5. Регіональні організації.....	115
<i>Питання для самоконтролю</i>	118
Глава 5. МІЖНАРОДНЕ ТУРИСТИЧНЕ ПРАВО.....	119
5.1. Джерела інституту міжнародного туристичного права.....	119
5.2. Загальна резолюція римської конференції ООН з міжнародного туризму та подорожей 1963 року.....	121
5.3. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року.....	124
5.4. Манільська декларація WTO зі світового туризму 1980 року.....	127
5.5. Документ Акапулько Всесвітньої наради з туризму 1982 року.....	131
5.6. Хартія туризму. Кодекс туриста.....	134
5.7. Гаазька декларація з туризму 1989 року.....	135
<i>Питання для самоконтролю</i>	139
Глава 6. СТАТИСТИКА МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ.....	140
6.1. Історія розвитку статистичного обліку в міжнародному туризмі.....	140
6.2. Статистика туристичних потоків.....	141
6.3. Шкала тривалості перебування туристів.....	145
6.4. Статистика туристичних доходів і витрат.....	146
6.5. Рекомендації зі статистики міжнародного туризму.....	148
6.6. Фактори впливу на величину і структуру витрат туристів під час подорожі.....	149
6.7. Країни активного та пасивного туризму.....	150
6.8. Туристичний баланс.....	151
6.9. Методи статистичного обліку в туризмі.....	152
6.9.1. Облік на кордоні.....	153
6.9.2. Реєстрація прибуттів у засобах розміщення.....	153
6.9.3. Транспортна статистика.....	155
6.9.4. Банківський метод.....	155
6.10. Спеціальні статистичні спостереження в туризмі.....	157
6.11. Сучасні статистичні джерела з міжнародного туризму.....	160
6.12. Показники динаміки кількості туристичних прибуттів та доходів від міжнародного туризму.....	162
6.13. Середньорічні темпи зростання світових туристичних потоків.....	163
6.14. Країни-лідери за відвідуваністю, надходженнями від туризму і витратами на туризм у світі.....	166

6.15. Кількісні оцінки перспектив розвитку міжнародного туризму	170
<i>Питання для самоконтролю</i>	172
Глава 7. СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ МІЖНАРОДНОГО ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ	173
7.1. Економічне та географічне визначення поняття міжнародного туристичного ринку.....	173
7.2. Рівні формування міжнародного ринку туристичних послуг.....	175
7.3. Суб'єкти міжнародного туристичного ринку.....	176
7.4. Класифікація міжнародних туристичних ринків за метою подорожей	181
7.4.1. Туризм з метою відпочинку і розваг.....	181
7.4.2. Діловий туризм.....	198
7.4.2.1. Загальна характеристика ділового туризму	198
7.4.2.2. Конгресно-виставковий туризм.....	203
7.4.2.3. Інсентів-туризм.....	214
7.4.3. Характеристика релігійного туризму.....	217
7.4.3.1. Загальна характеристика релігійного туризму.....	217
7.4.3.2. Релігійний туризм у християнстві.....	219
7.4.3.3. Релігійний туризм у буддизмі.....	232
7.4.3.4. Релігійний туризм в ісламі.....	234
<i>Питання для самоконтролю</i>	236
Глава 8. СУЧАСНИЙ СТАН І ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ В РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ.....	237
8.1. Поляризація світового туристичного простору.....	237
8.2. Конкурентоспроможність країн на світовому туристичному ринку....	242
8.3. Інноваційні процеси на світовому ринку туристичних послуг.....	243
8.3.1. Повітряний транспорт.....	244
8.3.2. Автомобільний транспорт.....	250
8.3.3. Залізничний транспорт.....	256
8.3.4. Водний транспорт.....	261
8.3.5. Готельний бізнес.....	269
8.3.6. Використання Інтернет.....	273
<i>Питання для самоконтролю</i>	275
Глава 9. УКРАЇНА НА СВІТОВОМУ ТУРИСТИЧНОМУ РИНКУ	276
9.1. Етапи розвитку туризму в Україні.....	276
9.2. Тенденції туристичних потоків в Україні.....	278
9.3. Туристична інфраструктура України.....	287
9.3.1. Повітряний транспорт.....	287
9.3.2. Автомобільний транспорт.....	289
9.3.3. Залізничний транспорт.....	291
9.3.4. Водний транспорт.....	293
9.3.5. Готелі	296
9.4. Рейтинг конкурентоспроможності України в сфері туризму.....	300
<i>Питання для самоконтролю</i>	302
ДОДАТКИ.....	303
СЛОВНИК.....	322